Crisi econòmica, el capitalisme al descobert.

Internacional | 04-05-2008 | 11:49

Aquest economista marxista anglès indaga en aquest article per la revista L'Heura , d'En Lluita, les arrels i implicacions de la creixent crisi creditícia i explica per què les crisis són, de fet, una característica intrínseca al capitalisme.

?Els inversors no estan més preocupats perquè certs bancs tinguin efectiu suficient; estan preocupats sobre el risc d?una recessió americana o, fins i tot, global?. Així, el 18 de gener el Financial Times resumia la por d?aquells que viuen dels guanys capitalistes.

Els comentaristes econòmics ortodoxos estan d?acord en una cosa: la crisi que va començar en una secció del sistema financer el darrer estiu potser generarà el caos a través de gran part del sistema capitalista al que dóna suport.

L?exsecretari del Tresor dels EUA, Lawrence Summers, diu que els EUA poden estar caient ja en una recessió. Alan Greenspan, anterior director de la Reserva Federal americana, veu les oportunitats que això passi en un 50%. Un informe de Nacions Unides adverteix d?un ?perill present i clar? d?una desacceleració de l?economia global, fins gairebé arribar a aturar-se aquest any.

Ben Bernanke, el successor de Greenspan a la Reserva Federal, tracta de pintar un quadre una mica més lluminós: espera que el creixement d?aquest any vagi una mica més lent, però no preveu recessió. Bernanke és, suposadament, un expert en crisis, havent escrit dissertacions acadèmiques sobre el rol de la moneda a la gran depressió dels 30. Però el passat estiu va fallar al predir que una crisi estava a punt de colpejar el sistema financer. No es pot posar massa fe en les seves prediccions, o en aquelles que facin altres economistes pro capitalistes ortodoxos. La seva fe cega en el capitalisme com una màquina de fer diners significa que, gairebé sempre, creuran que les coses aniran meravellosament bé fins que, de sobte, van malament.

En tot cas, Bernanke estava suficientment preocupat com per abaixar les taxes d?interès, mentre que George Bush estava pressionant el Congrés perquè acceptés un programa d?emergència de retall d?impostos. Ells, desesperadament, confiaven que tals mesures poguessin prevenir que la desacceleració de l?economia es convertís en depressió.

Una cosa és absolutament clara: l?optimisme extrem en l?economia mundial que va caracteritzar la majoria de les opinions ortodoxes només fa un any va resultar ser completament erroni. Va ser típic l?informe mundial d?abril del Fons Monetari Internacional (FMI), amb la seva predicció que ?l?economia mundial encara està ben situada per a un creixement robust continu, el 2007 i 2008?.

El primer ministre anglès, Gordon Brown, i el governador del Banc d?Anglaterra, Mervyn King, estaven tan enamorats de les meravelles del lliure mercat, que van subestimar la serietat del que estava passant, fins i tot després de la crisi que havia sorgit a mitjans d?agost. King es va resistir a la demanda dels seus amics del sistema financer per abaixar les taxes d?interès, mentre Brown creia que només havien de prometre suport per al Northern Rock perquè els seus problemes fossin automàticament solucionats. No tenien noció que, al final, desenes de bilions dels diners dels contribuents hi estarien implicats. Enfrontats al desgavell del sistema, eren com gent tractant de navegar en un vaixell sense mapa, compàs o timó.

Ells van dipositar la seva fe en l?economia ?neoclàssica? ortodoxa, tal qual s?ensenya als instituts i a les universitats, ja que se suposa que prova la superioritat del capitalisme enfront de qualsevol possible alternativa, encara que mai ha estat capaç d?explicar la seva propensió a les crisis.

El sistema descansa sobre la interacció no planificada de milers de corporacions multinacionals i un grapat de grans governs. És com un sistema de tràfic sense senyalització, cartells, semàfors, restriccions de velocitat o, fins i tot, una conscienciació clara que tots han de conduir a un mateix costat de la carretera. Això farà que sigui molt difícil, per a aquells que proclamen tenir una visió del sistema, evitar que els enfonsaments del sector financer es generalitzin d?aquí uns mesos, en quelcom molt més seriós. I qualsevol èxit que tinguin serà temporal: com a màxim, demorant el moment de catàstrofe, un parell d?anys.

D?on surt la crisi

Per veure perquè, és necessari mirar d?on ha vingut la crisi. Tothom està d?acord que les causes més immediates són les hipoteques d?alt risc dels EUA. Àvids de fer guanys fàcils, els financers van començar a deixar diners a aquells que havien estat abans vistos com a altament perillosos perquè eren pobres, no tenien feina segura o no havien estat capaços de pagar deutes previs. Els preus de les cases estaven pujant i es va assumir que, si no podien mantenir els pagaments de les seves hipoteques, podrien ser expropiades i venudes amb uns guanys molt prometedors.

Els financers que havien prestat diners, en la majoria dels casos no ho van fer de les seves pròpies butxaques. Ells, al seu torn, van anar a demanar diners a uns altres, i aquests, en conseqüència, van demanar en un altre costat. En cada fase, petites diferències en taxes d?interès per a nombres molt grans de transaccions implicaven sumes enormes de diners, significant, aparentment, beneficis sense esforç. Virtualment, tots els grans bancs en ambdós costats de l?Atlàntic es van unir, constituint entitats especials per poder demanar prestat i poder donar crèdit, empaquetant tota mena de tipus de préstecs junts, els quals van ser anomenats ?instruments financers?. Per un temps tot semblava anar bé, i aquells que estaven involucrats es van felicitar els uns als altres per la seva brillant actuació emprenedora. Just fa un any, el Northern Rock va ser el lloc de ?brindis d?un clamorós sopar del sistema financer on va ser lloat per les seves habilitats en innovació financera?. Polítics com Gordon Brown hi estaven d?acord, de tot cor.

Els primers signes que no tot anava tan bé van aparèixer al voltant de 18 mesos: el creixement econòmic dels EUA va començar a ser menor, causant un increment brusc en el nombre d?hipotecats que no podien pagar les taxes d?interès i sobre els quals depenia tot el negoci, i va haver-hi un nombre creixent d?expropiacions. Però aquells implicats en el negoci dels

?instruments financers? estaven més interessats en continuar amb la collita de beneficis que en els problemes dels americans pobres.

Llavors, a mesura que van caure els preus immobiliaris, els prestadors d?hipoteques van descobrir que no podien fer suficient negoci venent un milió de cases expropiades com per pagar el que ells mateixos havien demanat prestat. Els bancs que havien estat tan desitjosos de prestar-los diners, de sobte, es van enfrontar a pèrdues de desenes de bilions de dòlars. El que va fer la situació encara pitjor va ser que ningú sabia amb exactitud com era de profund el problema de cada banc en particular, perquè els ?instruments financers? que van usar eren molt complexos. Les institucions financeres de tot el sistema es van sentir temoroses de prestar-se diners entre elles, ja que no sabien si els hi tornarien els seus diners. Això va provocar el que es va anomenar la ?crisi creditícia?.

El capitalisme modern depèn, per a la seva activitat del dia a dia, del crèdit/préstec (veure la caixa: banca i crèdit). Cada negoci espera ser capaç de comprar certes coses a crèdit, posposant el pagament fins que hagi venut el que va produir. Una crisi del crèdit s?ha comparat amb un atac al cor, si no se?l tracta, el metabolisme sencer s?ensorra. És per això que els governs, la filosofia dels quals és no fer res per interferir en el mercat lliure, s?apressen per fer-ho, posant bilions de dòlars a les mans privades, i esperant que els receptors usin aquests diners per començar novament amb el cicle de préstecs.

Hi ha molts comentaristes en els mitjans que veuen que la història acaba aquí. Usualment, l?única lliçó que treuen és la necessitat de més regulació financera. Tot el debat al voltant del que va passar degenera, llavors, en una argumentació sobre, exactament, quanta regulació.

No obstant això, alguns han mirat una mica més enllà. Un d?aquests que han estat més preocupats sobre la direcció dels successos ha estat Martin Wolf, del Financial Times (potser perquè havia mal interpretat completament el que passava deu anys endarrere quan la crisi asiàtica va començar a Tailàndia, descrivint-la com un simple ?singlot?). ?Ara tinc por que la combinació de la fragilitat del sistema financer amb els enormes beneficis que genera als que estan dins, destruirà quelcom encara més important ?la legitimitat política de l?economia de mercat mateixa? a través de tot el globus?, va escriure recentment.

Els comentaristes com ell apunten que el creixement econòmic als EUA des de l?última recessió, set anys enrere, ha estat, fins a un punt considerable, propulsada per un deute creixent, tant dels consumidors com del govern americà. Molts dels béns produïts per les empreses nord-americanes no podrien haver estat venuts sense aquest préstec, i, llavors, si s?acaba, és inevitable que baixi el ritme de l?economia. I no sols les empreses americanes es veuen afectades. Si un dels motors de l?expansió econòmica mundial ha estat els EUA, l?altre ha estat Xina. I quelcom central al seu creixement han estat els centenars de bilions de dòlars que exporta per any als EUA.

Per agregar dificultats ?i complexitats pels governs i els bancs centrals que intenten resoldre-les?, molts dels préstecs que has permès als consumidors americans comprar béns xinesos venen de la pròpia Xina. Efectivament, els beneficis de Xina de vendre béns als EUA a través del Pacífic han estat usats per comprar aquets productes. El consumidor nord-americà, com ho diu Wolf, és el ?comprador d?últim recurs per a l?economia mundial?.

Un important estudi de l?economia mundial, patrocinat per l?FMI fa tres anys, mostra com això succeeix. Al voltant del 10% dels ?estalvis? de Xina (per usar el terme convencional per a guanys) sobra després que s?hagin fet les inversions per al pròxim cicle. Molt d?aquest excés ha estat

utilitzat com a préstecs per a l?economia dels EUA. ?Estalvis? d?altres països del sud-est asiàtic i alguns estats productors de petroli han seguit el mateix camí. Fins i tot, la indústria americana ha estat ?estalviant? més que no pas el que reinverteix, i presta l?excés als bancs que, al seu torn, se?l presten als consumidors.

Enormes implicacions

Això ha tingut enormes implicacions. Perquè una economia capitalista funcioni suaument, la riquesa que es produeix a través del sistema ha de ser comprada. Els treballadors i camperols de tot el món no poden comprar més que una porció d?aquesta, perquè els seus estàndards de vida són mantinguts baixos per obtenir beneficis. Això significa que la resta ha de ser usada pels capitalistes, ja sigui per al seu consum personal, per a despeses d?estat que semblin essencials per a ells mateixos (exèrcits, armes, etc.) o en inversions que cerquin futurs beneficis.

Si la inversió baixa per sota de l?estalvi, una bretxa s?obre entre el que es produeix i el que es compra. Algunes firmes no poden vendre tota la seva producció i acomiaden els treballadors per mantenir l?equilibri a la seva comptabilitat. Això redueix encara més el que es pot comprar, i es promou una recessió.

Això encara no ha passat en els últims cinc anys, ja que el préstec per als consumidors nord-americans ha proveït mercats extres i va absorbir la producció de plusvàlua.

La crisi creditícia està posant fre a això, i la construcció de cases i vendes de cotxes als EUA ja s?estan veient afectades. Fins i tot, si els bancs recuperen confiança com per prestar a altres bancs, no començaran ràpidament a prestar a la gent, a menys que tinguin molt bon perfil de crèdit. És per això que les oportunitats d?una recessió són tan grans, i per la qual cosa tindria tant d?impacte fora dels EUA.

La història que expliquen Martin Wolf i els altres no està, de totes maneres, completa. No poden explicar perquè l?economia mundial s?ha tornat tan dependent del consum americà. Per contestar aquesta pregunta és necessari mirar més enllà que qualsevol versió que presentin els economistes ortodoxos: la d?una malaltia que està patint l?economia des dels 70.

El que motiva els capitalistes a invertir no és només el nivell absolut de beneficis que fan, sinó la ?taxa de guanys?, es a dir, la proporció entre beneficis i inversió necessària. Aquesta va ser més o menys constant des de finals dels 40, els 50 i els 60. Per això, aquests anys van veure una inversió creixent i un boom continu, algunes vegades conegut com ?l?era daurada del capitalisme?. Però des de finals dels 60 fins al 1982 les taxes de guany van caure, fins que van ser només la meitat del nivell mitjà de les dues dècades prèvies (veure la caixa: Marx i la taxa de guanys). Les profundes recessions econòmiques de mitjans dels 70 i principis dels 80 van ser un resultat d?aquesta caiguda.

Els economistes ortodoxos, usualment,culpen de les pujades sobtades al preu del petroli. Però aquestes pujades fàcilment haguessin estat absorbides pel sistema si les taxes de guany no haguessin caigut tant.

Les taxes de guany van poder ser parcialment recuperades a mitjans dels 80 i a mitjans dels 90. Una cosa que ho va possibilitar va ser l?increment dels ingressos nacionals a costa dels salaris. A totes bandes, això va significar més pressió perquè la gent treballi més dur, i atacs als serveis del benestar (el ?salari social?). Als EUA això també va significar una caiguda del salari real des de principis dels 70 fins a finals dels 90 i un increment massiu de les hores totals de treball. A Europa

encara no hi ha hagut la mateixa caiguda dels salaris reals, però Gran Bretanya ha vist un augment de les hores de treball (particularment si s?inclouen les hores extres no pagades, que són la maledicció de molts treballadors d?oficina), i hi ha molta pressió perquè ara succeeixi el mateix a la majoria dels països d?Europa.

Mentrestant, la fallida d?alguns grans capitalistes ha permès que altres guanyin a costa seva: el magnat de la comunicació, Rupert Murdoch, es va beneficiar de la mort de l?imperi mediàtic de Robert Maxwell fa 15 anys; una onada de fallides a la indústria de línies aèries va permetre beneficis majors per als sobrevivents com British Airways; British Aerospace (Bae) s?ha beneficiat dels problemes de GEC-Marconi; i així successivament.

Però els beneficis mai es van recuperar més enllà de la meitat del seu declivi previ, i els booms ràpidament es van convertir en un problema amb la fallida del mercat d?accions a l?octubre de 1987 i la crisi asiàtica de 1997. En ambdues ocasions la Reserva Federal dels EUA i el Banc d?Anglaterra van reaccionar tallant les taxes d?interès i intentant promoure el préstec. Tals mesures van ser capaces d?estendre els booms, i els comentaristes en cada ocasió van assegurar que el capitalisme havia entrat en una nova era de creixement sense fi, fins que es va descobrir que les recessions només havien estat posposades un parell d?anys, no eliminades per sempre.

La recessió del 2001-2002 va ser particularment amenaçadora per a l?economia nord-americana. Empreses gegants, com General Motors, ja estaven tenint pèrdues abans dels atacs del 11-S, la qual cosa va afegir pànic a les direccions empresarials. El govern americà ràpidament va retallar impostos als rics i va augmentar la despesa en armament, mentre la Reserva Federal baixava radicalment les taxes d?interès per promoure nivells encara més alts de préstec que abans. Això va arrossegar l?economia fora de la recessió: de fet, alguns economistes ortodoxos van anar tan lluny com per afirmar que la recessió mai havia passat. Però residia a la base dels problemes a què ara s?enfronta el sistema.

Per un temps les grans companyies van ser capaces de millorar les seves taxes de guanys fent retallades massives en la seva força de treball, amb 2?7 milions de treballadors industrials acomiadats (prop d?1 de cada 6). Els salaris reals, que havien pujat per primera vegada en un quart de segle al final dels 90, van caure un altre cop. Però, fins i tot càlculs fets per l?economista marxista Robert Brenner, suggerien que el pic de la taxa de guanys al 2005 només seria igual que els nivells de la vigília de cada crisi prèvia des de mitjans dels 70. El 2008 la firma més gran del país, WalMart, va anunciar una caiguda dels seus beneficis i les grans companyies nord-americanes, General Motors i Ford, van tenir pèrdues rècord. Va ser llavors que la desacceleració del creixement econòmic va colpejar la capacitat de molta gent pobra per continuar pagant les seves hipoteques.

La pujada de les taxes de guanys no va ser suficient com per augmentar la inversió als seus nivells previs: Brenner calcula que el creixement de la inversió va ser el més baix de totes les recuperacions econòmiques de l?últim mig segle. Però l?augment dels guanys va retallar la capacitat dels treballadors per comprar tots els béns de consum que s?estaven produint. Per això, la centralitat del préstec personal es va elevar al nivell rècord del 9% del Producte Interior Brut (PIB). No hi havia una altra manera que tots els béns que produïa el capitalisme poguessin ser venuts. Si el crèdit col·lapsava, hauria d?haver-hi una recessió.

Aquest no és, només, problema dels EUA: alguna gent assenyala la massiva taxa d?expansió de l?economia xinesa i suggereix que pot rescatar la resta del sistema. Però aquesta expansió descansa en bona part en vendre béns als EUA, i si l?economia americana pateix una crisi, la

xinesa s?enfrontarà també a problemes.

La resposta dels governs capitalistes i els seus bancs centrals va ser la de prendre alguna mesura desesperada perquè continués funcionant el crèdit. Una manera de fer-ho va ser retallar les taxes d?interès: tant com per a, virtualment, donar diners als bancs, perquè li prestessin a la gent. Martin Wolf ha comparat això a llençar diners des d?helicòpters. Una altra manera és incrementar el préstec des del govern: és el que proposa Bush amb els seus retalls d?impostos.

Però els estats sempre s?enfronten a problemes si simplement imprimeixen notes bancàries per retallar taxes d?interès o cobrir el cost de baixar impostos. A vegades, aquests mètodes poden donar un impuls de curt termini a l?economia. Però, necessàriament, són un remei a curt termini, ja que no resolen el problema fonamental de com augmentar els beneficis per fomentar la inversió sense baixar salaris i, així, no perjudicar el mercat de béns. Per això l?estat japonès va abaixar les taxes d?interès a pràcticament zero al llarg dels 90 i encara no ha tornat a fer funcionar l?economia als nivells previs.

Els governs europeus i americà temen que tals mesures augmentin els preus (per damunt encara del que implica la pujada actual de petroli i aliments) sense poder evitar la desacceleració de l?economia, produint una combinació d?estancament i inflació. Als EUA les pors estan aprofundides per la manera en la qual la combinació de crisi financera i baixes taxes d?interès està portant una ràpida caiguda del valor internacional del dòlar. Això incrementarà els preus interns als EUA, així com debilitarà el poder econòmic global de la classe dominant americana.

Només és possible que tals mesures posposin les crisis, com van fer a la fi dels 80 i dels 90; però no seran capaces de res més.

L?economia britànica s?enfronta a alguns dels mateixos problemes que els EUA: el préstec s?ha elevat a una proporció fins i tot major que allí, amb una relació entre el deute i els ingressos de 162,9%, comparat al 137,3% dels EUA; el boom del preu de les cases ha estat fins i tot més frenètic, amb preus quadruplicant-se en 12 anys, i ja hi ha signes que els preus immobiliaris estan començant a caure i el nombre d?expropiacions a elevar-se.

Més important, potser, és la política de Gordon Brown, que durant els últims 11 anys ha estat la de compensar la contínua destrucció d?ocupacions industrials, intentant fer que Londres fós el centre del sistema financer. Com a resultat, allà la crisi financera pot tenir un efecte directe, proporcionalment major en les ocupacions, que a qualsevol altre lloc. Al mateix temps, té menys espai de maniobra que el govern dels EUA, quan es tracta de mantenir l?economia amunt, substituint la despesa estatal amb préstec privat. Va començar a incrementar la despesa del govern fa 6 anys (després de retallar-ho fins a la sacietat quatre anys abans), com a mesura per sostenir el suport electoral i limitar l?impacte de l?última recessió nord-americana. Ara està sota pressió per retallar novament la despesa.

La seva resposta, fins ara, ha estat basada en la seva fe en què el mercat pot funcionar de meravella si manté contents els capitalistes; d?aquí la seva oferta de grans quantitats de diners per a una solució ?pública privada? al desastre del Northern Rock i tanta insistència a mantenir baixos els salaris del sector públic.

Tals mesures no seran suficients per protegir el capitalisme si la tempesta que s?acosta als EUA es desenvolupa plenament aquest any, però sí que aprofundiran el descontentament generalitzat. També pot donar-li molts arguments a la gent sobre la bogeria d?un sistema econòmic que es basa

en la recerca de beneficis.
Banca i crèdit

El sistema financer és retratat sovint com un sistema ?global? i ?sense pes?, que no té arrels en l?economia ?real? i que no té una base nacional particular.

Però les finances han estat sempre d?una importància central per al capitalisme. En qualsevol moment, un capitalista tindrà efectiu en excés que no podrà invertir, mentre altres voldran expandir-se però no tindran accés al capital per fer-ho.

Els bancs permeten que els capitalistes dipositin diners que no poden usar immediatament i beneficiar-se dels interessos, o demanar prestats els diners que necessiten pels quals paguen interessos.

Això lubrica el capitalisme; però si aquest procés comença a funcionar malament, pot amenaçar l?estabilitat del sistema sencer. Com Karl Marx deia: ?La banca i el crèdit s?han convertit en els mitjans més potents per portar la producció capitalista més enllà dels seus propis límits i el vehicle més efectiu de crisi i estafa.?

Els bancs centrals, com la Reserva Federal dels EUA i el Banc d?Anglaterra, són jugadors claus en el món de les finances. Aquests bancs centrals, que són subjecte de diferents graus de control governamental, estan fermament arrelats a un país en particular, formant un pivot que articula el sistema financer a nivell general.
Generalment tindran un monopoli sobre l?edició de moneda i un gran poder per influenciar les taxes d?interès.
Marx i la taxa de guanys

La taxa de guanys ?quants diners de guanys obté un capitalista per cada euro que inverteix? és central per a la dinàmica capitalista. Karl Marx argumentava que hi havia una tendència general a que aquesta taxa de guanys caigués.

Sostenia que el ?treball viu?, el treball fet per aquells explotats per un capitalista, era la font de beneficis. El treball viu crea nou valor, i quelcom d?ell és tornat al treballador en forma de salari. El guany ve del valor generat per sobre d?ell: la plusvàlua.

Però els capitalistes no sols contracten treball viu; també compren ?treball mort?: maquinària, primeres matèries, etc. Aquest és el producte del treball anterior dut a terme per un altre grup de treballadors. Els capitalistes que manufacturen i venen aquestes maquinàries i primeres matèries poden fer guanys d?ells, però el capitalista que compra aquest treball mort no fa negoci amb ell.

Marx explicava que, amb el temps, la competició entre els capitalistes els força a invertir en més i més treball mort ?pel que cada treballador posa en funcionament una quantitat més gran de maquinària i primeres matèries. Però si la quantitat total de treball mort augmenta, mentre que el treball viu (la font de guanys) es manté igual, el capitalista haurà d?invertir més per treure el mateix benefici; d?aquí que la taxa de guanys tendeixi a caure.

FONT:LA FÀBRICA

Fuente: Redacció
Autor: Redacció